

Features will turn to forms in Korean and English culture

D. XAYDAROVA¹

Fergana state university

ARTICLE INFO

Article history:

Received October 2021

Received in revised form

15 November 2021

Accepted 20 December 2021

Available online

15 January 2022

Keywords:

culture,
forms of address,
nationality,
language,
kinship,
genetics,
uncle,
aunt,
greeting

ABSTRACT

In this article, the general and specific features of linguistic forms of address are considered. Namely, in Korean and English language culture. Possible linguistic collaborations with culture are being studied.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss11/S-pp234-239>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Koreys va ingliz madaniyatlarida murojaat shakllarining o'ziga xos xususiyatlari

Kalit so'zlar:

madaniyat,
murojaat shakllari,
millat,
til,
qarindoshlik,
genetik,
amaki,
xola,
salomlashish.

ANNOTATSIYA

Maqolada koreys va ingliz tili madaniyatida murojaat shakllarining umumiy va xususiy belgilari, murojaat jihatidan ishlatiladigan tarkibiy qismlarning tartibi, til va madaniyat bilan qiziqarli bog'liqlik holatlari borasida so'z yuritiladi.

¹ lecturer, Fergana state university, Fergana, Uzbekistan

Особенности формы обращения в корейской и английской языковой культуре и традициях

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

культура,
формы обращения,
национальность,
язык,
родство,
генетика,
дядя,
тетя,
приветствие.

В данной статье, рассматриваются общие и специфические особенности языковых форм обращения. А именно в корейской и английской языковой культуре. Изучаются возможные лингвистические коллаборации с культурой.

KIRISH

Har bir millatning tilida, madaniyatida o'ziga xos murojaat shakllari mavjud bo'lib, dunyo xalqlari o'rtasidagi madaniy tushunchalarning beqiyosligini namoyon etadi.

Ingliz madaniyati birinchi nomga yo'naltirilgan bo'lsa-da, Koreya davlati madaniyati unvon va familiyaga qaratilgan. *Doktor, professor* va *o'qituvchi* kabi unvonlar familiya bilan yoki familiyasiz qo'llaniladi. Aslida, *janob, xonim* va *xonimcha* kabi inglizcha so'zlar, odatda, unvon bo'lmasa ishlatiladi. Koreya madaniyatida birinchi ismlardan foydalanish cheklangan. Ular, ko'pincha, bolalar va yoshlarning tengdosh guruhlari orasida, shuningdek, oiladagi bolaga yoki yoshi kattaroq kishiga murojaat qilgan holda qo'llaniladi. Murojaat jihatidan ishlatiladigan tarkibiy qismlarning tartibi til va madaniyat bilan qiziqarli bog'liqlikka ega.

(1) Gapning asosiy so'z tartibi: implikatsion universallardan kutilganidek, koreys tilida asosiy so'z tartibi ega-ot-kesim bo'lsa, birinchi navbatda, familiya, keyin esa berilgan ism va unvon keladi. Ingliz tilida ega-ot-kesim tili tarkibiy qismlarni teskari holatda tartibga soladi.

(2) Kognitiv uslublar va asosiy qadriyatlar: amerikaliklar dixotomist (chiziqli) bo'lishda, koreyslar yaxlit (global) uslubga moyil. Koreyaliklar *guruh, oila* va *mamlakatni* shaxsdan ustun qo'yishadi. Ushbu turdagi makro-mikro-oriyentatsiya murojaat atamaları, vaqtinchalik iboralar va joylashuv so'z birikmalarida tarkibiy qismlarning tartibi bilan bog'liq.

Braun va Gilman (1960) kuch va birdamlik olmoshlarini o'rganishni taqdim etganidan buyon ko'plab tillarda kuch (iqtidor, avtoritet) va birdamlik, o'zaro va o'zaro bo'lmaslik tushunchalarini qo'llash bo'yicha bir nechta tadqiqotlar o'tkazildi. Bu tushunchalar nafaqat murojaat shartlariga (masalan, Braun va Ford 1961, Ervin-Tripp 1971, Lambert va Taker 1976, Kroger, Vud va Kim 1984) va ma'lumotnomaga (Hijirida va Sohn 1983), balki qarindoshlik shartlarida ham qo'llaniladi. (Murojaat atamalarining bir qismi sifatida va undan mustaqil, masalan, Li va Xarvi 1973) va boshqa ijtimoiy-psixologik xatti-harakatlarga (Braun 1965).

Quvvat/maqom va hamjihatlik/yaqinlikdan kelib chiqadigan qarama-qarshi, lekin bir-biriga o'xshash kuch mavjudligi, u olmoshlarni tanlash (fransuz, nemis va ispan tillarida bo'lgani kabi), asosan, universal ekanligini isbotladi. Familiya nomlari va unvonlar (ingliz, koreys va yapon tillarida) yoki salomlashishni tanlash kabi olmoshli ot iboralar, masalan, salom va xayrli tong. Umumjahon me'yorlari quyidagi jihatlarida topilgan:

(1) “Agar shakllar o‘z vaqtida o‘zgargan bo‘lsa, ular yanada yaqinroq yoki birdam bo‘lib qolgan”; (2) “Qayerda o‘zaro murojaat bo‘lmasa, yuqori maqomga ega bo‘lgan shaxs yanada samimiy shakldan foydalangan” (Braun 1965: 94-5) va (3) yuqori maqomga ega bo‘lgan shaxs – tezlikni belgilovchi, shuningdek, yaqinlik darvozaboni bo‘lgan.

Amerikalik olimlar Hijirida va Sohn (1983) ingliz, koreys va yapon tillarini solishtirdilar va bir xil kuch va birdamlik chizig‘i bo‘ylab 8 ta umumiy jihatlarini yoritib berdilar. Kroger, Vud va Kim (1984) xitoy, yunon va koreys tillarida so‘zlashuvchilar tomonidan murojaatlardan foydalanishda Braun (1965) tomonidan tasvirlangan “universal” naqshga muvofiq madaniyatlararo muvofiqlik mavjud, degan xulosaga kelishdi va shu bilan birga, kelajakdagi tadqiqotlarni taklif qildilar. Krogerning fikricha, ijtimoiy tabaqalanish unchalik murakkab bo‘lmagan qarindoshlik namunalari ega bo‘lgan ezoterik madaniyatlar o‘ziga xos umumiy va xususiyli bilan ahamiyatga molikdir (Kroger, va boshq. 283-4).

Ushbu universal yondashuvlardan farqli o‘laroq, Braun o‘zining “Murojaat atamalari: turli tillar va madaniyatlarda naqshlar va foydalanish muammolari” (1988: 304) kitobida ko‘plab tillar va madaniyatlardagi murojaat atamalarini ko‘rib chiqqan holda universallarga shubha bilan qaraydi. Murojaat sohasida universallar juda kam bo‘lishi mumkin va topilishi mumkin bo‘lganlar, ehtimol, juda ahamiyatsiz bo‘lishi mumkin [1]. Murojaat shakllari har bir tilda farqlanishini kuzatishimiz mumkin. Braunning fikricha, murojaatning inversiya hodisasi murojaat nazariyasidagi, ayniqsa, bezovta qiluvchi jihat bo‘lib, uni mantiqiy yoki har qanday universal atamalar bilan tushuntirish qiyin.

Murojaat, asosan, katta qarindoshlik atamasi yoki yuqori maqom atamasining kichik/pastki qismiga o‘zaro munosabatidir [2]. U o‘z kontekstlari bilan bog‘liq holda cheklangan: ko‘pgina tillarda murojaat inversiyasi mehrni ifodalash uchun, ayniqsa, bolalar bilan suhbatda qo‘llaniladi (Braun 309).

Misol uchun, arab yoki gruzin tillarida so‘zlashuvchi opa-singilning farzandlariga murojaat qiluvchining jinsidan qat‘i nazar, “amaki” atamasi bilan murojaat qilishi mumkin. Uning so‘zlariga ko‘ra, bu amaliyot geografik va genetik jihatdan keng tarqalgan, chunki u alban, arab, bengal, fransuz, nemis, venger, italyan, turk va boshqalarda uchraydi. Bunday hodisalar Braunni (308) “deyarli hamma narsa” deb ta’kidlashga majbur qildi. Ko‘plab tadqiqotlar kuch va hamjihatlikning mavhum, ideallashtirilgan va soddalashtirilgan o‘lchovlariga rioya qiladigan universal qoidalarni izlashda va o‘zaro bog‘liqlik / o‘zaro bo‘lmaganlik (simmetriya / asimmetriya), kontekstga bog‘liq bo‘lgan murakkab qoidalarni e‘tiborsiz qoldirgan. U juda ochiq bayonotlar bo‘lgan, qayta ishlab chiqilgan “qoidalar”ni taklif qiladi: qachonki yaqinlik, kichiklik, past ijtimoiy mavqe yoki pastlikni ifodalovchi variantlar qo‘llanilsa, ular, agar o‘zaro yaqinlik bo‘lmasa, kichiklik, past maqom yoki so‘zlovchining yoki qabul qiluvchining pastligini ko‘rsatishi mumkin). Masofa va ish staji bilan bog‘liq bo‘lgan tegishli qoida bu yerda takrorlanmaydi. Murojaat shartlari bo‘yicha ba’zi adabiyotlarni ko‘rib chiqish shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab tadqiqotchilar kuch va birdamlikning universal semantikasini ko‘plab tillar va madaniyatlarda ishlayotgani haqida xabar bergan bo‘lsalar-da, qo‘llab-quvvatlash, o‘zgartirish yoki qo‘llab-quvvatlash uchun ko‘proq tillar bo‘yicha chuqur tadqiqotlar olib borilishi kerak. Braun (1965).

Inson tillari qanchalik o‘xshash va/yoki farq qiladi? Ushbu maqolada koreya va ingliz madaniyatlaridagi murojaat atamalari o‘rtasidagi ba’zi o‘xshashlik va farqlar ko‘rib chiqiladi. Xuddi shu mavzu bo‘yicha ilgari o‘tkazilgan ba’zi tadqiqotlar ham semantik/pragmatik foydalanish, ham ichki tarkibiy qismlarning sintaktik tuzilishi bo‘yicha kengaytiriladi.

Koreys va ingliz tillarida murojaat shakllari.

Ingliz va koreys tillarida murojaat olmoshlari mavjud bo'lib, ingliz tilida suhbatdoshlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlardan qat'i nazar, *siz* olmoshining bitta shaklidan foydalansangiz, koreys tilida bir nafardan ortiq shaxsning birlik pronominal shakli mavjuddir:

1 **너** *sen* (tengdoshlar va kichiklar o'rtasida), [**당신**] *siz* (odobli) va [**자네**] “*sen*” (kattalar va yoshlarga).

2 Garchi [**당신**] *siz*, **너** *sen* yoki [**자네**] *sen* dan ko'ra muloyimroq bo'lsa va bolalar o'rtasida hech qachon ishlatilmasa ham, u vertikal o'zaro bo'lmagan ko'pgina vaziyatlar uchun yetarlicha muloyim emas.

U bo'ysunuvchiga murojaat qilishda turmush o'rtoqlar o'rtasida o'zaro yoki o'zaro bo'lmagan holda qo'llaniladi. Murojaatning olmosh va ot shakllari orasidagi funksional yuklama ikki madaniyatda bir xil emas. Ingliz tilidagi ikkinchi shaxs olmoshlari koreys tilidagi “*siz*” yoki “*sen*” olmoshlariga qaraganda kattaroq funksional bosimga ega. Masalan, “Kitob o'qidingmi, Kamola?”

Siz olmoshi jumlaning “yaxlit” qismi bo'lsa-da (Braun tomonidan ta'riflangan sintaktik “bog'langan shakl”), Kamola emas (bu undov vazifasini bajaradigan murojaatning “erkin shakli”). Nutq vaziyati tufayli identifikatsiya qilish uchun yetarli bo'lishingiz mumkin (ya'ni, *siz* deiktik, ekstralingvistik vaziyatlarga sezgir bo'lasiz). Koreys tilida murojaat atamaları jumlaning birlashgan qismlari bo'lsa, ko'pincha, o'tkazib yuboriladi (ko'zda tutilgan ma'lumotlar quyidagi misollarda qavslar ichida ko'rsatilgan):

[“**김선생님, 당신은 커피를 드시고 싶습니까?**”] – Kim domla, kofe ichmoqchimisiz?

[“**친구야, 너 왜 안 왔어?**”] – Hoy do'stim, nega kelmading?”

Bu misollar so'zlovchining qabul qiluvchi bilan munosabatiga qarab ikki xil nutq darajasini (odobli va tanish) ko'rsatadi. Adresat jumlaning predmeti sifatida qabul qilinganligi sababli unga havola umumiy ma'lumot sifatida qoldirilishi mumkin. Bu nol anaforaga o'xshash “nol deixes” deb nomlanishi mumkin, lekin nol avval aytib o'tilgan ishtirokchiga anaforik tarzda emas, balki nutq vaziyatidagi ishtirokchiga deiktik ravishda ishora qiladi. Asosan, repertuarining nominal shakllaridan, olmosh shakllari intim va yoshroq (yoki tengdoshlar guruhi) va kamsituvchi munosabatlar bilan cheklangan. . Olmoshlardan murojaat sharti sifatida foydalanish ko'p hollarda o'rinsiz.

Koreys tilida “*Siz*” degan jumlada, agar kimdir o'z onasi bilan gaplashayotgan bo'lsa, u olmoshni ishlatmaydi, faqat ot ishlatadi (bu holda qarindoshlik atamasi):

[“**엄마가 이렇게 말했잖아요~!**”] – Onajon, kecha aytdingizmi?

Koreyslar, aslida, ingliz tilida so'zlashish atamalarini nutq darajalari va hurmatga taalluqli bo'lsa, juda qulay deb hisoblaydilar. Ular endi munosabat yuklangan otlar yoki murojaatning olmosh shakllari o'rtasida tanlov qilishlari shart emas. “*Siz*” murojaat atamasi bilan olib borilayotgan muloqot jarayoni suhbatdosh kim bo'lishidan qat'i nazar mazmunli bo'lib o'tadi.

Albatta, ingliz madaniyatida murojaatning turli xil ot shakllari ham mavjud bo'lib, ko'pincha, chaqiruv sifatida ishlatiladi. (qarang, masalan, Kelley 1987). Koreys tiliga kelsak, birinchi jumladan boshlab, tegishli nutq darajasini tanlash kerak, ammo nol deixlarga murojaat qilish sharti bilan atamalarga murojaat qilishdan qochish mumkin. Ingliz tilida “*siz*”, umuman, gapning yaxlit qismi bo'lib, ism va unvon kabi murojaatning ot shakllari vazifasida vokativdir. Koreys tilida nafaqat olmoshlar, balki murojaatning ko'pgina ot shakllari ham gapda ko'pincha subyekt, obyekt yoki bilvosita obyekt vazifasini bajarish uchun bog'langan shakllardir. Ya'ni murojaatning ot shakllari ham bog'langan, ham erkin shakl sifatida qo'llaniladi.

Murojaatning ot shakllari.

Hijirida va Sohn (H&S, 1983) koreys va ingliz tili bo'yicha yaxshi asosli ishlarni amalga oshirgan. Quyida murojaat shakllarining tavsifiga to'xtalib o'tamiz.

“(Familiya) (Ism) (Standart sarlavha) (Affixal Sarlavha)

Bu yerda asosiy sarlavha umumiy unvon bilan to'ldirilishi mumkin (masalan, [선생님] *ser, miss, xonim*; [선생님] *janob* (so'zma-so'z, o'qituvchi), [부인] *xonim*, [사모님] o'qituvchining xotini, [용감] *qari janob*), kasbiy unvoni (masalan, *prezident, doktor, professor*; [사장] kompaniya prezidenti, [교수] '*professor*,' [선생] o'qituvchi) yoki qarindoshlik unvoni (*ona, amaki*; [아빠] *ota*, [엄마] *ona*, [언니/누나] *singil, opa*); va affixal unvon faxriy unvon bo'lishi mumkin (masalan: *janob, xonim*; [-님] *faxriy*, [씨] *janob, xonim*, [-군] *janob* (kattadan yoshgacha) [-양] *Miss*) yoki Vocative Suffix (ingliz tilida ishlab chiqilmagan, lekin koreys tilida [이/가] va [야] va sharaflil undosh bilan tugagan so'zlardan keyin keladigan har bir juftlikdagi birinchi bo'lgan [-이에요 / 요] ga ishora qiladi. Bu tartib murojaat atamasi qatoridagi tarkibiy qismlar ingliz tilida teskari bo'lib, sharaflil va vokativ qoidalarda namoyon bo'ladi.

Murojaat jihatidan tarkibiy qismlarning tartibidagi bu farq bu ikki til va madaniyatning boshqa jihatlari bilan bog'liq holatlaridir. Murojaat atamalariga ba'zi misollar keltiriladi, unda ba'zi birikmalar qabul qilinishi mumkin emas.

Koreys tilida: [김철수선생님] - *Kim Chulsu o'qituvchisi (yoki janob)*.

Ingliz tilida: *Janob Prezident, Doktor Jek Smit*.

Braun va Gilmanning (1960) kuch va hamjihatlik o'rtasidagi farqdan so'ng sharaf va qo'shimchalar yapon va koreys tillarida ham masofa/ehtiroml va yaqinlik, ko'ngilsizlikning sotsiologiyistik o'lchovini topadi, garchi ikkala tilda ham ancha boy va murakkab bo'lsa-da. Braun va Fordning (1961) munozaralari shuni ko'rsatadiki, kuch qanchalik past va birdamlik qanchalik yaqin bo'lsa, shaxsiy murojaat va ma'lumotnomada shaxsning o'ziga xosligi shunchalik ko'p namoyon bo'ladi". Shubhasiz, pastki qismdagi ism, sarlavha yoki unvon va familiyadan ko'ra ko'proq qabul qiluvchining shaxsini ochib beradi. Biroq koreys tilida *janob Kim* va [김군] o'zbekcha *Kim-jon/bekning* kuchi to'liq ko'rsatilgan [김철수씨] *Kim-Jhølsu-ssi* va [철수씨] - *Jhølsu-ssi* shakllaridan pastroqdir. Ingliz tili misolida biz faqat unvon va familiya darajalari orasiga *professor Samuel Bender va missis Eveline Martin* kabi to'liq ko'rsatilgan shakllarni kiritishimiz mumkin. Bir yoki bir nechta ierarxiya barcha turdagi murojaat shakllarini yagona ierarxiyaga qisqartirish mumkinmi, ayniqsa, koreys tili kabi bir nechta murojaat shakllariga o'xshash/bir xil hurmat va yaqinlik darajasiga ruxsat beradimi?

Braun (1988:38) xuddi shu savolni ko'taradi: "Murojaat variantlari yagona ierarxiya (miqyosni) tashkil qiladimi?" Ingliz, iordaniya va arab tillaridan misollar keltirar ekan, u shunday xulosaga keladi: "Umuman olganda, murojaat xatti-harakatining asosiy kuchlarini [3] har doim ham maqom va masofa o'lchovlarida umumlashtirib bo'lmaydi. Quvvat va maqomni ko'proq ko'rsatadigan yagona ierarxiya (H&Sda to'g'ri ta'kidlanganidek, yosh koreys tilida eng muhim omil) juda sodda bo'lishi mumkin. AE shakllari kengroq murojaatlar spektriga (har qanday suhbatdosh uchun siz, ko'pchilik boshliqlar va notanishlar uchun lavozim va familiya va ko'pchilik hamkasblar, bo'ysunuvchilar, oila a'zolari va do'stlar uchun ism) qo'llanilishi mumkin bo'lsa, koreyscha shakllar ulardan foydalanishda ancha cheklangan.

Masalan, ism+ssi [씨] faqat yaqin do'stlar yoki boshqa jinsdagi ofis hamkorlari uchun, familiya+ssi [씨] esa ishdagi qo'lostidagilar qora ish bilan shug'ullanuvchilar uchun, familiya+kun [군] esa cheklangan, har doim yosh erkaklar bilan chegaralangan (familiya+ssi [씨] ga ekvivalent, qabul qiluvchining yoshi bundan mustasno, masalan, o'qituvchidan kollej talabasiga).

Bir nechta ierarxiyani joylashtirish orqali yanada real tasvirni olish mumkin. Koreys tilida olmoshlardan foydalanish murojaat sifatida juda cheklangan bo'lsa-da, olmoshlar alohida ierarxiyani tashkil qilishi mumkin. Olmoshning hurmatni ko'rsatadigan mos shakli yo'q. Odatda, [너] nø "sen" so'zining muloyim o'xshashi sifatida qaraladigan [당신] tangssin "siz" shakli xo'jayinga yoki yoshi kattaroq kishiga aytilsa, o'zaro tortishuvlar keltirib chiqarishi mumkin. Darhaqiqat, u kattalar o'rtasida qizg'in bahs-munozaralar paytida haqorat ma'nosi bilan tez-tez ishlatiladi. Ovoz ohangi va tilning boshqa sharafli tizimlaridan kelgan o'zgarishlarga qarab (masalan, -ssi, kun, yang [씨/군/양] – o'zbek tilida – *jon, bek yokixon* – fe'l va nutq darajalari bo'yicha jumla oxirida ko'rsatilgan), [당신] tangssin *siz* familiya va lavozimga ekvivalent darajagacha yuqoriga cho'zilishi mumkin, lekin, odatda, u ism+ssi dan tashqariga chiqmaydi, bu, odatda, kontekstga xosdir: qarama-qarshi jinsdagi yoki turmush o'rtoqlar o'rtasidagi yaqin do'stlar. Boshqa bir ierarxiya ingliz tilidan olingan so'zlardan iborat (shu jumladan, madam, ehtimol fransuz tilidan). Maqom (ayniqsa, yosh) yaqinlikdan ko'ra ko'proq ustunlik qiluvchi an'anaviy Konfutsiy jamiyati bo'lgan Koreyada *janob, xonim* va *miss* kabi inglizcha so'zlar, odatda, tegishli unvon bo'lmaganda qo'llaniladi. Qizig'i shundaki, bu holda familiyaning inglizcha tartibi saqlanib qoladi.

Shunday qilib, Koreya tartibiga mos keladigan *Kim janob* deb qabul qilinishi mumkin emas. Aslida, ingliz murojaat shakllaridan foydalanish barcha koreyslar orasida bir xil emas. Amerikada yashovchi koreyslar uchun esa ingliz murojaat shakllari ijtimoiy kelib chiqishi teng shaxslar o'rtasida neytral ma'noda qo'llaniladi.

Xulosa qilib aytganda, ikki til madaniyatida murojaat atamalarining umumiy xususiyatlari mavjud bo'lib, ijtimoiy tarmoqdagi suhbatdoshlar o'rtasida mavjud bo'lgan ijtimoiy muloqotlarni yuzaga keltiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Hobday, Peter & Paul Norbury 1999. Simple Guide to England: customs and etiquette.-Kent: Global Books Ltd.
2. Gudykunst W., Ting-Toomey S. 1990 Culture and Interpersonal Communication. Sage Series. Interpersonal communication. 8-Sage Publication.
3. Пост Эмили. Этикет (пер.с английского). – М.: 1996.
4. Egamberdieva T., & Asadullaeva N. (2020). Socio-pedagogical factors of formation of active civil position in students on the basis of the requirements of a new stage of development of society. Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(6), 261–267.